

DONBAS'TA SAVAŞIN AYAK SESLERİ: UKRAYNA-RUSYA ÇATIŞMASI SAVAŞA DÖNÜŞÜR MÜ?

Ömer Cihad KAYA

Dış Politika ve Güvenlik Araştırmaları Merkezi

Giriş

Ukrayna'nın doğusunda bulunan Donbas'ta, Rus yanlısı ayrılıkçılar ile Ukrayna ordusu arasında yedi yıldır çatışma yaşanıyor. Çatışma Donbas için yeni değil ama bölgede iki tarafın da son günlerde gerginliği artıran askerî hareketliliği, dünya kamuoyunun ilgisini yeniden bölgeye çekti.¹

Gerginliği artıran ilk gelişme, Donbas bölgesindeki iki şehirden birisi olan Donetsk'e bağlı Şumi kasabasında 26 Mart'ta Rus keskin nişancıların açtığı ateş sonucu dört Ukrayna askerinin hayatını kaybetmesi oldu. Bir diğer gelişme ise sıcak çatışmanın ayak sesleri olarak nitelendirilecek türden bir olaydı. Rusya, 1 Nisan 2021 itibarıyla Üçlü Minsk Grubu'nda varılan ateşkesin gereği olarak, aslında sadece Ukrayna tarafının uyduğu ateşkesi bozma kararı aldı. Akabinde, Rusya'dan gelen peş peşe açıklamalar, bölgedeki gerginliğin had safhada olduğunu gösterir nitelikteydi ama ikircikliydi. Önce Kremlin Sözcüsü Dmitriy Peskov, *"NATO'ya karşı sınırlarımızı koruyoruz, endişeye mahal yok"* dedi². Ardından Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, *"Ukrayna'nın doğusunda yeni bir savaş Ukrayna için yıkıcı olur"* sözleriyle mesajı çok net bir şekilde verdi.

¹ ["Ukrayna-Rusya krizi: Tansiyon neden yükseldi, bölgede neler oluyor?"](#), BBC Türkçe, 01.04.2021.

² ["Kremlin: Rusya, sınırlarında NATO'nun faaliyetlerine karşılık önlem alıyor"](#), Anadolu Ajansı, 01.04.2021.

Eğer süreci Azerbaycan'ın zafer kazandığı II. Karabağ Savaşı'na benzer şekilde okuyacak olursak, Rusya'nın ilk açıklamalarını tersine değerlendirmekte fayda var. 44 gün savaşında masada ve sahada etkisini gösteren Rusya'nın itidal çağrılarını yaptığini hatırlamak gerek. Bu kez Kremlin, önce trol ordusunu devreye soktu ve son bir aydır, sosyal medyada Kremlin'e yakın hesaplar üzerinden, Ukrayna'nın Donbas bölgesine saldırabileceği algısını oluşturdu.

Buna karşılık Ukrayna tarafı, Rusya'dan gelecek provokasyonlara hazır oldukları mesajını verdi. Önce, Ukrayna Genelkurmay Başkanı Ruslan Homçak, 30 Mart 2021'de mecliste yaptığı konuşmada, Rusya'nın tatbikat bahanesiyle Ukrayna sınırında asker sevkıyatı yaptığını duyurdu.³ Kaldı ki, Ukrayna Dış İstihbarat Servisi, Ocak 2021'de Beyaz Kitap-2021'i yayımlamıştı. Bu belge⁴, Ukrayna toprak bütünlüğü ve egemenliği için olası tehdit unsurları içeren bir devlet raporu niteliğindeydi. Ukrayna Dış İstihbarat Servisi, Rusya'nın gelecek dönemde Ukrayna ve çevresindeki güvenlik durumuna yönelik birincil tehdit oluşturduğunu vurgulamıştı. Belgede, dikkat çeken en önemli ayrıntı ise, gelecek dönemde Avrupa'daki güvenlik durumunu istikrarsızlaştırmak için Ukrayna'nın donmuş çatışmaları kışkırtabileceği öngörüsüydü. Son dönemdeki, Donbas'a yönelik Rusya Federasyonu'nun yoğun askerî sevkıyatı, Ukrayna istihbaratının bu öngörüsünü doğrular nitelikte bir hamle olmuştur.

Çatışmanın alevleneceğine dair bir diğer işaret de, Ukrayna Cumhurbaşkanı Volodimir Zelenskiy'den geldi. Zelenskiy, açık bir şekilde Rusya'dan gelecek kışkırtıcı adımlara hazır olduklarını belirtti. Aynı gün, Ukrayna istihbaratı GRU, *"Rusya, devletimize yönelik büyük çaplı provokasyon hazırlıyor. Sözde Donetsk ve Lugansk Halk Cumhuriyetlerini bahane ederek, Ukrayna toprakları üzerinde yeni işgal girişimlerinde bulunabilir"* açıklamasıyla Rus yanlısı ayrılıkçıların bulunduğu bölgenin genişletilmesi için çatışmaların yaşanabileceğini bildirdi.⁵

Neden Donbas? Ukrayna'nın Doğusundaki Krizin Kısa Tarihi

Ukrayna, 1991 yılında bağımsızlığını ilan etmesinin ardından Sovyetler Birliği sonrası kurulan cumhuriyetler arasında en istikrarsız olan ülkeler arasında yer almıştır. Ülkenin doğusundaki yoğun Rus nüfusu, Rusya Federasyonu ile arasında hep bir kriz noktası olagelmıştır.

Ukrayna'nın kuzeydoğusundaki Donetsk ve Lugansk şehirleri ile Don Irmağı boyunca Rusya Federasyonu'nun batı kısımlarını kapsayan alan, Donbas bölgesi

³ "Ukrayna Genelkurmay Başkanı: Rusya, Ukrayna sınırındaki askeri varlığını artırıyor", *Kırım Haber Ajansı*, 30.03.2021.

⁴ Adı geçen belgenin tam metnine erişim için: <https://szru.gov.ua/download/white-book/WB-2021.pdf?fbclid=IwAR2vGoWagVtBGBf6cRQ1Jd8g68s92W603PuCjuBqenspaT3FjHRWPrG0wnM>

⁵ "Російська Федерація готова до широкомасштабних провокацій проти нашої держави" *Ukrayna İstihbarat Servisi (GRU)*, 01.04.2021.

olarak adlandırılmaktadır. Bölgedeki kömür ve maden anlamında zengin yataklar, Nisan 2014'te Rus yanlısı ayrılıkçıların kontrolüne geçmeden önce Ukrayna'nın gayrisafi milli hasılasının yüzde 20'sini oluşturuyordu. Ukrayna topraklarının yüzde 5'ini kapsayan Donbas, Yanukoviç iktidarının devrilmesi ve ülkedeki siyasî krizle beraber Rus yanlısı ayrılıkçıların kontrolüne geçti. Mart 2014'te başlayan ayrılıkçı hareketler, 6 Nisan 2014'te Ukrayna ordusu ile çatışmaya dönüştü.⁶ Bu çatışma sonrası dünya tarafından tanınmayan Donetsk Halk Cumhuriyeti (DNR) ve Lugansk Halk Cumhuriyeti (LNR) adı altında iki ayrı sözde cumhuriyet kuruldu.⁷

Ayrılıkçılar, Rusya Federasyonu ile doğrudan bağlarını hiçbir zaman gizlemediler. Bölgedeki çatışmaların yoğunlaşması sonrası 2015'te Belarus'un başkenti Minsk'te bir araya gelen taraflar, Minsk Anlaşması'nı imzaladı. Krizi çözmek için oluşturulan Üçlü Temas Grubu, ateşkes konusunda anlaştı. Ancak, anlaşma yalnızca masada kaldı.⁸ Rus yanlısı ayrılıkçılar ile Ukrayna ordusu arasında çatışmalar sürekli olarak devam etti. Rusya, Ukrayna ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)'ten oluşan Üçlü Temas Grubu, son olarak 27 Temmuz 2020'de toplanmış ve kapsamlı ateşkes kararı alınmıştı. Fakat, sadece 2020 yılında Donbas'taki çatışmalarda 20 kişi öldü ve 50'nin üzerinde kişi yaralandı. Donbas bölgesinde, 2014'ten bugüne kadar süren çatışmalara ilişkin Birleşmiş Milletler'in verilerine göre, 13 binden fazla asker ve sivil yaşamını yitirdi.

Donbas'ta Gerilimin Artmasına Sebep Olan Unsurlar Neler?

Rusya ve Ukrayna arasında Donbas'ta ateşkesin sona ermesinde ve gerginliğin had safhaya çıkmasında üç temel sebep var. Birincisi, Zelenskiy yönetiminin, Ukrayna'nın tarihinde bir ilki gerçekleştirerek iki önemli kararı almasıydı. Bu kapsamda; 24 Mart'ta Kırım'ı İşgalden Kurtarma Stratejisi, 26 Mart tarihinde de Askeri Güvenlik Stratejisi kabul edildi. Bu hamlelerin, Rusya'nın gerginliği artırmasında ve askeri saldırganlığa geçmesinde rol oynadığını söylemek mümkündür. Rusya'nın yasa dışı ilhak ile 2014 yılından beri elinde bulundurduğu Kırım, stratejik açıdan çok önemlidir. Nitekim, ateşkesin sona erdiği 1 Nisan'da Rusya, Kırım'a 85 araçlık askerî konvoy ve 14. Zırhlı Tümen'i de içeren yoğun askerî sevkiyat yaptı. Daha önce, yarımadada Rus ordusunun asker sayısı, 32 binin üzerindeydi. Temmuz 2020'de Ukrayna Silahlı Kuvvetleri Birleşik Güçler Komutanı Sergiy Nayevev, Rus işgal altındaki Kırım'da 32 bin 500 Rus askerinin konuşlandırıldığını bildirdi.⁹

Kırım, ilhakin hemen ardından bölgede Rusya'nın askeri üssüne dönüştürülmüştür. Rusya Federasyonu, Kırım'ı Karadeniz'in kontrolü ve Batı'ya karşı öncü karakol

⁶ Ivan Katchanovski, "The Separatist War in Donbas: A Violent Break-Up of Ukraine?", *European Politics and Society*, Cilt 17, Sayı 4, ss. 473-489, 2016.

⁷ "Ukrayna'da krizin son perdesi: Donbas", *TRT Haber*, 29.03.2021

⁸ "Donmuş çatışma bölgeleri nedir? Rusya bu bölgelerde ne kazandı, ne kaybetti?", *Euronews Türkçe*, 19.10.2020.

⁹ "İşgal altındaki Kırım'da bulunan Rus askerlerinin sayısı açıklandı" *Kırım Haber Ajansı*, 10.07.2020.

olarak görmektedir. Bu bakımdan, stratejik önemi nedeniyle Donbas'taki muhtemel bir sıcak çatışmada, Kırım'daki Rus üsleri üstünlük kazandıracaktır. 1 Nisan itibarıyla Kremlin, Kırım'a olduğu gibi ülkenin Azak Denizi'ne çıkışını sağlayan Krasnodar'a da binlerce asker sevk etti. Aslında, Rusya'nın uzun bir süredir devam eden askerî hareketliliği karşısında Kiev yönetimi, yaklaşan tehlikenin farkındaydı. Temmuz 2020'de, Ukrayna Deniz Kuvvetleri Komutanı Oleksiy Neyijpapa, *"Kırım'dan gelebilecek bir Rus saldırısına hazırlanıyoruz"* demişti.¹⁰ Ülkesinde yedi yıldır savaşın sürdüğü Ukrayna, Rus tehdidine karşı uzun bir süredir önlem almaya çalışıyordu. Şüphesiz, son askerî hareketlilik, yaklaşan sıcak çatışmanın da habercisi oldu.

Süreci buraya getiren bir diğer nokta ise Rusya Federasyonu'nun hegemonyası altındaki Ermenistan'ın Karabağ'daki yenilgisiydi. Dünya, 2020 yılında Rusya Federasyonu'nun hegemonyasındaki Kafkasya'da sıcak savaşı gördü. Azerbaycan'ın 28 yıllık Ermeni işgalini sona erdiren İkinci Karabağ Savaşı'ndan zaferle ayrılması, önemli bir kazanımdır. Azerbaycan'ın Ermenistan'a karşı zafer kazanmasında, Birinci Karabağ Savaşı'nda etkili olan Rusya faktörünün olmaması ciddi bir etkendi. Savaşın belki de kaderini değiştiren diğer olgu ise Azerbaycan'ın, 44 Gün Savaşı'nda SİHA'lar ile büyük bir üstünlük kurmasıydı. Rusya Federasyonu, baştan beri bunu istememiş ancak sürece de müdahil de olmamıştır. Her ne kadar, ateşkes anlaşmasında Rusya Federasyonu, önemli kazanımlar sağlayarak Karabağ'da yeniden asker konuşlarsa da, Ermenistan'ın askerî ve taktik anlamda Rusya'nın güdümünde olduğu bilinmektedir.¹¹

Ukrayna, Karabağ Tecrübesini Donbas'ta Uygulayabilecek Mi?

Azerbaycan'ın Türk SİHA'larının desteğiyle zafer kazanması, Rusya kamuoyunda büyük bir şaşkınlık ve yenilgi psikolojisi yaratmıştır. Burada iki ihtimal var: Birincisi, Rusya Donbas'ta bir askerî harekât ile Karabağ'daki yenilgi algısını ortadan kaldırmak isteyebilir. İkinci olarak ise, Ukrayna tarafı bir harekât başlatarak Rus yanlısı ayrılıkçıların işgalindeki topraklarını kurtarmak isteyebilir. İkinci Karabağ Savaşı'ndan ders çıkaran Kiev yönetimi, SİHA'ları devreye sokarak, sahada önemli kazanımlar ortaya koyabilir. Bayraktar TB2 SİHA'larının Karabağ'da olduğu gibi Donbas'ta da savaşın kaderini değiştirip değiştirmeyeceğini ise zaman gösterecektir.

Rusya'nın sınıra asker yığması ve gerginliği had safhaya çıkarmasının üçüncü ve belki de en önemli sebebi, Ukrayna'nın uluslararası Kırım Platformunu ortaya koymasıdır. Kırım'ın 2014 yılında dünyanın tanımadığı yasa dışı bir referandumla Rusya Federasyonu'na bağlanmasına karşı, uluslararası çabaları birleştirmek için kurulan Kırım Platformu'na şu ana kadar 100'e yakın ülke davet edildi. Avrupa

¹⁰ ["Ukrayna Deniz Kuvvetleri Komutanı: Kırım'dan gerçekleştirilecek Rus saldırısına hazırlanıyoruz"](#), *Kırım Haber Ajansı*, 06.07.2020.

¹¹ İkinci Karabağ Savaşı hakkında detaylı bilgi için bakınız: Yalçın Sarıkaya, *"44 Gün Savaşı: Azerbaycan'ın Karabağ Zaferi"*, TASAV Yayınları (Rapor No: 18), Ankara, Aralık 2020.

Birliği, Baltık ve Doğu Avrupa ülkeleri başta olmak üzere, platforma birçok ülke olumlu bakıyor. Şüphesiz Türkiye de bu noktada Ukrayna'ya desteğini iletiyor. Rusya ve Ukrayna konusunda dengeli bir politika yürüten Türkiye, Kırım'ın ilhak ve işgal girişimine karşı, işgalin başladığı Şubat 2014'ten bu yana tavrını net bir şekilde ortaya koydu. Rusya'nın Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü ihlal etmesi ve Kırım'ı işgalini tanımadı. Bu noktada, Kırım Platformu'nun Rusya'nın işgalini meşrulaştırma çabalarını baltalama olasılığı, Moskova yönetimini acil kararlar almaya itti. Bugün, Rusya'nın Donbas'a yönelik tehditvari girişimlerinin altında bu yatmaktadır.

Ukrayna'nın doğusundaki çatışmaların yeniden alevlenmesi ve olası Rusya-Ukrayna Savaşı'nın kısa vadedeki sebepleri yukarıda sayılanlardır. Uzun vadedeki sebebi ise yüksek ihtimalle Donbas'taki Rusya yanlısı ayrılıkçıların alanı genişletmesi ve Rusya Federasyonu'nun Azak Denizi'nde tam hâkimiyet kurmasını sağlamak olacaktır. Ancak, bu yolla Rusya Federasyonu, Kırım ile kara yolundan, Rusya toprakları üzerinden bağlantı kurabilecektir. Böylelikle Kırım, coğrafi olarak da Rusya Federasyonu topraklarına bağlanacaktır.

Bu noktada, Rusya'nın ana amacı, Karadeniz'de nüfuzunu güçlendiren, bölgedeki hinterlandını genişleten ilhak ettiği Kırım'ı kaybetmemektir. Rusya, Kırım'ı kurtarmak için elinden geleni yapacaktır. Sınırdaki gerginliğin başat sebeplerinden birisi, Rusya'nın ana topraklarını işgal ettiği Kırım ile birleştirme çabasıdır. Zira, Kırım Yarımadası'nı Rusya'ya bağlayan Kerç Köprüsü Moskova için yeterli bir adım olarak görülmemektedir.¹² Kara bağlantısı için en stratejik nokta, Ukrayna'nın doğusundaki Donetsk ve Lugansk yani Donbas bölgesinden geçmektedir. Bu noktada, Rusya Federasyonu'nun Donbas'ın ötesinde Mariupol, Kharkiv ve hatta Odesa Limanı'nda hâkimiyet kurmak isteyebilecektir. Rusya bu yayılmacı politikayı, sözde cumhuriyetler eliyle DNR ve LNR güçleri sayesinde hayata geçirmek isteyecektir. Zira, Donbas'taki Rus yanlısı ayrılıkçılar faaliyetleri ile Rusya'nın elini güçlendirmektedir.

Sonuç: Ukrayna, Rusya'ya Karşı Başarılı Olabilecek Mi?

Sonuç olarak, Donbas'ta olası bir savaş, dünyanın endişeyle izlediği bir durum olsa da, konuyla ilgili yanlış bilinen noktalar vardır. Birincisi, Donbas'ta Ukrayna ve Rusya destekli ayrılıkçılar arasında savaş zaten Nisan 2014'ten beri devam ediyor. Bu bağlamda, zaten var olan çatışmanın, daha da şiddetlenmesi ihtimali bulunuyor. Bir diğer önem arz eden konu da, ABD'de iktidara gelen Başkan Joe Biden yönetimiyle Putin yönetiminin çalkantılı bir ilişkisi bulunmasıdır. Rusya, olası bir savaş ihtimaliyle ABD ve Batı'nın kendisine karşı tutumunu test etmek isteyebilir. Rusya'nın, yoğun asker sevkıyatı ve yeni bir çatışma algısı üzerinden, Batı dünyasından gelecek olan olası tepkileri deneyebileceği de göz ardı edilmemelidir.

¹² ["Ukraine crisis: why Russia sees Crimea as its naval stronghold"](#), *The Guardian*, 07.03.2014.

Yine, şurası önemli ki, NATO'dan "geliştirilmiş fırsat ortağı" statüsü¹³ alan Ukrayna, arkasına Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler gibi uluslararası örgütleri almış durumdadır. Diplomatik kazanımların sahaya yansıyor yansımayacağı bilinmez ama Ukrayna'yı ne Çeçenistan ne de Gürcistan ile bir tutmamak gerekir. Rusya Federasyonu ile Ukrayna arasında 7 yıldır devam eden çatışma boyunca ciddi bir cephe savaşının yapılmadığı da unutulmamalıdır.

Son olarak, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Joe Biden, başkanlık koltuğuna oturmasından itibaren ilk kez, 2 Nisan 2021'de Ukrayna Cumhurbaşkanı Zelenskiy ile telefonla görüşmüştür. Görüşmede, Rusya'dan gelecek tehditler ana gündem maddesi olmuştur. Bunun hemen akabinde, Zelenskiy'in 10 Nisan'da Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi 9. Toplantısı için Türkiye'yi ziyaret edeceği açıklanmıştır. Türkiye, belki de Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki 44 Gün Savaşı'nda olduğu gibi Donbas çatışmasında da kilit rol oynayacaktır. Zira Türkiye, Ukrayna ve Rusya konusunda dengeli bir siyaset yürütmektedir. Tam da bu yüzden Türkiye'nin, 2014 yılında Rusya'ya karşı caydırıcı bir güç olarak NATO bünyesinde kurulan Çok Yüksek Hazırlık Seviyeli Müşterek Görev Kuvveti'nin (VJTF) komutasını bu yılın başında devraldığını unutmamak gerekir. Türkiye'nin Ukrayna ve Rusya arasındaki denge siyaseti, NATO'daki gücü ve bölgedeki lider konumu, Donbas krizinde de kilit bir rol üstlenmesini mümkün kılacaktır.

¹³ "[NATO'dan Ukrayna'ya statü: Geliştirilmiş fırsatlar ortağı](#)", *Yeni Şafak*, 13.06.2020.